

HAGYOMÁNY

Háziipari és népi iparművészeti szövetkezetek a második világháború utáni Magyarországon

Túlságosan leegyszerűsített elgondolás, miszerint pusztán a hajdani, népi díszítőművészetben tevékenykedő tehetséges falusi emberek vagy éppen a kisiparosok tevékenysége lenne közvetlen előzménye a népi iparművészeti profilú háziipari szövetkezetek létrejöttének. A földreform ellenére továbbra is nagyarányú volt a falusi munkanélküliség,¹ ráadásul a kollektivizálás erőszakos volta katalizálta a paraszti társadalom felbomlását.² A nemesi földeken létrehozott állami gazdaságok nem jelentettek a falvak lakosságának teljes felszívó erőt, ezért érzékelhető a tendencia, miszerint azon vidékeken, ahol nagyobb állami gazdaságok jöttek létre, vagy éppen ahová nagyipar települt, kisebb a háziipari szövetkezetek száma. Körükön belül pedig elsősorban azon vidékeken létesült népművészeti, népi iparművészeti profilú szövetkezet, ahol korábban országosan ismert és elismert népi díszítőművészeti tevékenység folyt.

Az 1940-es és 1950-es évek fordulóján, az állami rendeletek vulgáris értelmezésének köszönhetően több kézművest – magánszektorban való munkavállalóként – kuláknak minősítettek és fokozott beszolgáltatási teherrel sújtottak,³ a női munkavállalás kérdésének megoldása pedig még országos szinten váratott magára, ezért az 1950-es évek első felében gombamód jöttek létre olyan háziipari szövetkezetek, melyek fő profiljuk a népművészeti (jellegű) tárgyak készítését tűzték ki. Nagy számuk okán államilag indokolt lett, hogy gazdasági, társadalmi és művészeti szempontból is összefogják tevékenységüket.

Az 1952-ben, Győrött tartott ankét⁴ eredményeként 1953-ban, a 2034/1953-as kormányrendelet értelmében létrejött a Háziipari Szövetkezetek Országos Szövetsége (HISZÖV)⁵ és a Népi Iparművészeti Tanács (NIT). A Népművészeti és Háziipari Vállalat feladata is megváltozott, hiszen ezután gazdaságilag a HISZÖV, művészetileg pedig a NIT irányította a szövetkezeti termelési folyamatokat. A rendelet értelmében a HISZÖV elnöke egyúttal a NIT elnöki pozícióját is betöltötte, a HISZÖV Népművészeti Osztályának vezetője pedig

1 Bakó Ferenc: Recsk. Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára 81. Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület, Budapest, 1981. 7.

2 Fülemile Ágnes: Népművészeti örökség és hagyományörzés Magyarországon. In Götz Eszter (szerk.): Kéz-Mű-Remek. Nemzeti Szalon 2018: Népművészet. Múcsarnok, Budapest, 2018. 46–61.; 53–54.

3 Lengyel Györgyi: A népi iparművészet történetéből. In Varga Marianna–F. Szabó Rózsa (szerk.): Népi iparművészetünk időszzerű kérdései. I. Népi Iparművészeti Tanács, Budapest, 1980. 103–114.; 107.

4 Alapvető fogalmi meghatározásairól ld. Kresz Mária: Népi díszítőművészetünk fejlődésének útjai. Ethnographia LXIII/1–2. (1953) 10–43.

5 A HISZÖV előtti országos háziipari szervezetekről ld.: Flórián Mária: Öltözködés. In Uő. (szerk.) et Paládi-Kovács Attila (főszerk.): Táj, nép, történelem. Magyar Néprajz I. 2. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009. 593. Valamint Szabó Zoltán: Népi iparművészetünk elmúlt 50 éve. Alkotók – tárgyak – folyamatok. Online elérés: https://www.hagyományokhaza.hu/nmm/muzeum/allando_kiallitasok/

a NIT titkára is volt.⁶ A NIT munkatársai (akik nem álltak a HISZÖV alkalmazásában) a Néprajzi Múzeum, a vidéki múzeumok, a Népművelési Intézet, később az MTA Néprajzi Kutató Csoport munkatársai közül tevődtek össze, művészettörténészekkel, bel- és külkereskedelmi szakemberekkel és az Ipari Minisztérium képviselőivel kiegészítve.⁷ Ugyanabban az évben megrendezésre került a Múcsarnokban az első Magyar Iparművészeti és Népművészeti kiállítás, majd ugyanitt, 1958-ban tartották meg első alkalommal az első Országos Népi Iparművészeti Kiállítást. Az előállított tárgyak számának rohamos növekedése miatt a továbbiakban már nem volt lehetséges, hogy maga a NIT zsűrizzen minden egyes tárgyat, ezért 1959-ben létrejött a NIT szaklektorátusa (a mai zsűribizottság elődje).⁸ Megalakultak az első népművészeti tájházak is Mezőkövesden, Kalocsán, Tápén, Hódmezővásárhelyen és Decsen.

A népi kultúra nemzeti kultúrába emelése nem újszerű folyamat,⁹ azonban az 1952-es ankét döntésének értelmében alkotott *népi iparművészet* kifejezés ennél valamelyest többet jelentett. A népi iparművészet válogatás nélkül keretébe sorolta a korábbi népművészet és népi díszítőművészetet minden ágát (beleértve a pásztorművészetet is), és nem tett különbséget aközött, hogy azt a falusi népesség alkalomszerűen művelte, vagy specialistaként űzte. Szintén e körbe sorolta a hajdani családi körben folytatott, végzettséghez nem kötött háziipari, valamint a vásárolt alapanyagokból folyó, végzettséghez kötődő, kisipari keretek között folyó tevékenységet, hiszen bizonyos népi iparművészeti tárgyakat lehetetlen előállítani megfelelő technikai apparátussal felszerelt műhely nélkül.¹⁰

Ekkor a szocialista kultúrpolitika még aktívan számíthatott azokra a „ *kreatív munkatársakra*”, „*östehtésekre*”,¹¹ akik még képviseltek egyfajta kontinuus népművészeti, népi díszítőművészeti hagyományt, tervezőmunkájuk pedig alapvetően meghatározta a szövetkezetek által előállított termékek képét. Helyüket vezető tervezőként legnagyobb részét képzett iparművészek vették át. Így került például a Debreceni Háziipari Szövetkezetbe Kányási Holb Margit, vagy a Sárközi Népi Iparművészeti és Háziipari Szövetkezetbe Komjáthyne Horváth Ágnes. Szintén a szocialista kultúrpolitika egyik tulajdonsága volt, hogy a fentiek közül az „*östehtéseket*” részesítette előnyben a díjak (elsősorban *A Népművészet Mestere* kitüntetés) odaítélésekor, ezzel is deklarálva a sikeres tevékenységük eredményeképpen a korokban még élő népművészetet. A fentiek mellett azonban az átlagos, önálló tervezői tudással nem feltétlenül rendelkező szövetkezeti dolgozók (de nem bedolgozók) néhány

6 Szabó Zoltán: Tárgyak – alkotók – minőség – hitelesség. A nép iparművészet jelene és jövője. In *Illés Vanda* (szerk.): A népi iparművészeti alkotások minősítésének szempontrendszere. Hagyományok Háza, Budapest, 2013. 9–13.; 10.

7 Varga Marianna: A matyó hímzés mint népművészeti és népi iparművészeti tárgy. In *Viszóczky Ilona* (szerk.): *Eredmények és feladatok a matyóság néprajzi kutatásában*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc–Mezőkövesd, 2006. 195–210.; 205. Vö.: *Paládi-Kovács Attila*: Néprajzi kutatás Magyarországon az 1970–80-as években. Felmérések, vélemények, dokumentumok. Documentatio Ethnographica 14. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 1990. 34.

8 Nagy László: Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége. K. n. Budapest 1980. 77.

9 *Verebélyi Kincső*: „Kétes távolban kancsalul festett egek...”. A díszített néprajzi tárgyak és az esztétikai minőségek. *Ethnographia* CXXVIII/4. (2017) 731–743.; 732.

10 Erről ld. *Cseh Fruzsina*: A kerékgyártó mesterség múltja Magyarországon. *Életmód és Tradíció* 13. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2014. 107–138. Valamint *Flórián Mária*: Beszélhetünk-e 1992-ben Budapesten „élő” népművészetről? In *Élő népművészet*. X. Országos Népművészeti Kiállítás katalógusa. Néprajzi Múzeum, Budapest, 1992. 4–5. Valamint *Gráfik Imre*: Kézműves hagyomány és tárgykultúra. *Ethnographia* CXVII/4. (2006) 229–250.; 233. Ezenkívül *Szilágyi Miklós*: A kisipar népművészetté válásának körülményei és következményei. *Agria* XLII. 2006. 263–274.

11 *Szilágyi Miklós*: Tendenciák, átalakulási folyamatok a népi Iparművészetben. *Ethnographia* CXVI/3. (2005) 321–328.; 323.

tagja is igényelte és meg is kapta a *népi iparművész* elismerést. Ezen esetekben a NIT zsűribizottsága az egyes tárgyak zsűriszámának odaitélésekor szociális-emberségi szempontokat is gyakran érvényesített, hiszen egyes dolgozóknak a létminimum alatti megélhetése múlhatott egy elfogadott, vagy el nem fogadott, vagyis árusítható, vagy nem árusítható árucikk meghatározásán.¹² Mivel a NIT véleménye szerint a népművészet változatokban, a népi iparművészet pedig sorozatokban él,¹³ ezért az alkotóknak és a szövetkezeteknek nem volt szükséges minden egyes darabjukat lezsűriztetniük (tehát központi minőségellenőrző bizottsággal, a népi iparművészeti zsűrivel megvizsgáltatni), hanem csupán egy prototípust volt szükséges benyújtaniuk, amelyet a későbbiekben meghatározott számban, a lehető legkevesebb változtatással kellett előállítaniuk. Ugyanakkor, a szövetkezeti munkamegosztás okán tudnunk kell, hogy gyakran egy tervező munkáját többen is kiviteleztek, természetesen változó minőségben.

A Népi Iparművészeti Tanács és a szövetkezetek egyaránt kiterjedt néprajzi gyűjtőmunkát folytattak a népművészet tárgykörét illetően. Az 1960-as évekre a gyűjtött anyagból elkészültek a szövetkezeti tervezők munkáját évtizedekig meghatározó dokumentációk Mezőkövesden, Hevesen, Kalocsán, Kiskunhalason, Siófokon (karádi hímzészfeldolgozások). Ezek közül a legteljesebb munka Dajaszászné Dietz Vilma mezőkövesdi dokumentációja és Tompa Béláné hevesi szöttes dokumentációja. A dokumentációból egy példány a Néprajzi Múzeumba, egy a területileg illetékes szövetkezet irattárába, egy pedig a NIT irattárába került. A Hevesi Háziipari Szövetkezet alapítói Tompa Béláné vezetésével kiterjedt gyűjtőmunkát folytattak régiójukban. Szöttes törülközőket és párnavegeket Átányból, Mátraballáról és Mátraderecskeről, a hímzett abroszokat, sátorlepedőket és ingvállmintákat Recskről és Bodonyból gyűjtötték. Ezek után pedig a szövetkezet asszonyai az átányi eredetű szedetttes motívumok és a mátrai csikritmusok együttes alkalmazásával alkották meg a ma is ismert *hevesi szöttest*.¹⁴ Tompa Béláné mellett Tamás László alakja is kitűnően illusztrálja azt, hogy egy-egy emblemikus személy munkája mennyire befolyásolhatja egy-egy szövetkezet több évtizedes munkáját. Tamás Lászlót 1952-ben felkérték a kaposvári szövetkezet művészeti irányítójának, ahol folytatta az általa korábban művelt sárközi kerámiaák készítését, sajátos érdeklődési területének okán pedig Kaposvár az 1970-es évekre a poszthabán kerámiakészítés egyik központja lett.¹⁵

*Kovács Jánosné Király Ilus
kalocsai hímző- és íróasszony,
A Népművészet Mestere
(A Hagyományok Háza
Magyar Népi Iparművészeti
Múzeumának Adattárából)*

12 Szilágyi i. m. 2005. 322–324.

13 Füzes Endre: A Népi Iparművészet napjainkban. In *Ű. et Bereczki Ibolya, Cseri Miklós (szerk.): A szántalpas hombártól a tájházig. Füzes Endre válogatott írásai. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2012. 403–410.; 406.*

14 Báder Miklósné: Alkotó közösségek szerepe a hagyományörzésben. *Agria XL. (2004) 461–465.; 461.*

15 Kapitány Orosolya, L.: Tamás László fazekas, a népművészet mestere. Népi Iparművészek Somogyban. II. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár, 4–6.

Matyó kötény hímzéséről készített rajz a Dajaszászné-féle dokumentációból (A Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeumának Adattárából)

ismertebb alkotója, Kántor Sándor 1927-ben találkozott Györfly Istvánnal, aki az akkor kihálóban lévő tiszafüredi fazekasság felelevenítésére bízta. Jellegzetesek lettek az általa készített, a történeti hagyományhoz erősebben kötődő Miska-kancsók, és a már általa megálmodott figurális kerámiák. Kántor azon kevesek közé tartozott, akit már az 1930-as években egyedül alkotó népi iparművészként tartunk számon. 1958-ban a Brüsszeli Világkiállítás nagydíját, a Grand Prix-et is megkapta. 1953-ban a Budapest központú Népművészek Háziiipari Szövetkezetének alapító tagja lett.¹⁹

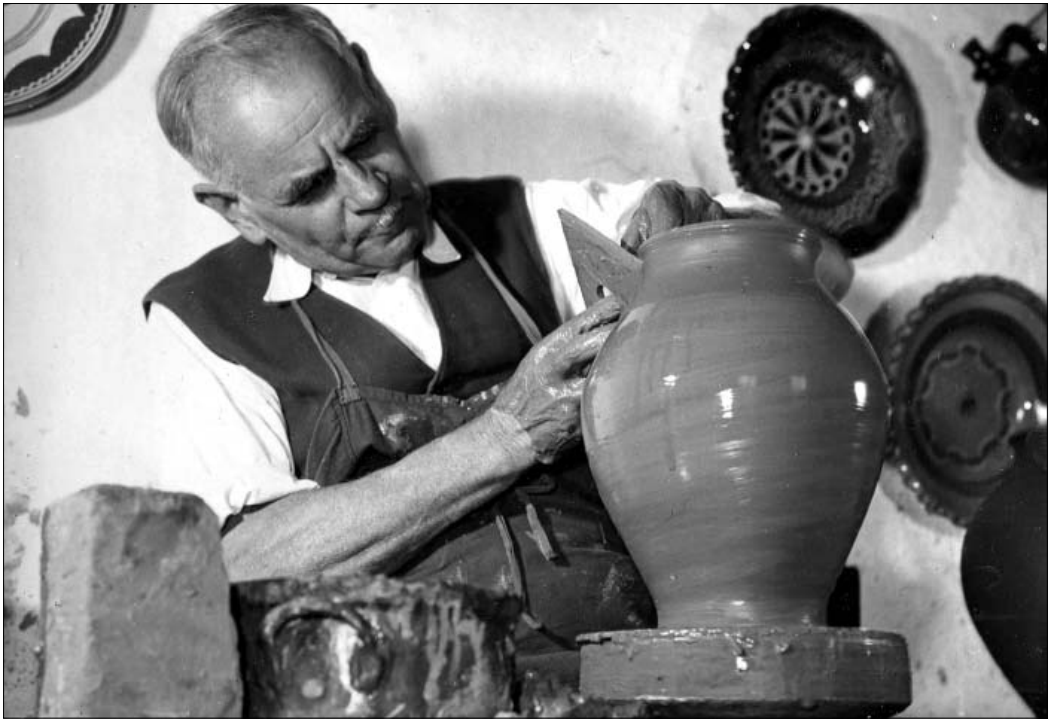
16 Balassa Iván: Népművészet, népi iparművészet. In Varga Marianna–F. Szabó Rózsa (szerk.): Népi iparművészetünk időszerű kérdései. I. Népi Iparművészeti Tanács, Budapest. 1980. 9–26.; 23–24. Ennek kalocsai esettanulmányaként ld. Romsics Imre: A népművészet és a kalocsai iparművészet példáján. In Fejős Zoltán (szerk.): Néprajzi jelenkutatás és a múzeumi gyűjtemények változása. Madok-füzetek 1. 29–39.

17 Varga i. m. 2006. 196.

18 Füvessy Anikó: Átmentett hagyomány a Közép-Tiszavidék népi iparművészetében. Agria XL. 2004. 407–413.
19 Kaposvári Gyula: Emléksorok Kántor Sándor műhelyéről. Damjanich János Múzeum, Szolnok–Karcag, 1982. 3–14.

Azon régiókban, ahol már nem folyt aktív tárgyalkotó tevékenység, ott a NIT és a megyei múzeumok hathatósabban avatkoztak be a minták és a készülő tárgytípusok megalkotásába. A NIT-nek a népművészetet átmentő mozgalma elsősorban a 1800-as évek közepi, minden értelemben klasszikus népművészeti anyagából merített ihletet, nehéz helyzet elé állítva azon régiók alkotó közösségét, ahol a tovább élő népi díszítőművészeti korszakban alkotó, közvetlen elődök munkájára természetesen példaképként tekintettek.¹⁶ A hímzést tekintve Mezőkövesden, Sióagárdon, Kalocsán vagy éppen a Palócföldön a népi iparművészet előzményei már a XIX–XX. század fordulóján jelentkeztek. A matyó hímzés korszakaiban a „régí stílus”-t (XVII. század–XIX. század eleje), a „paraszti stílus”-t (XIX. század) és a XX. század elejének már háziipari jegyeket magán hordozó „legújabb stílus”-át különítjük el, amely még nem sorolható a népi iparművészet kategóriájába.¹⁷

Füvessy Anikó a Közép-Tiszavidék kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy az 1950-es években Karcag a Nagykunság fazekas népi iparművészetének fontos központja lett, a kunhímzéssel és az első világháború után már megalakult csipkeverő telephelyekkel központi szerepét folyamatosan növelte. A térségben jelen lévő vesszőfonási tevékenység is aktív maradt, azonban a nagy múltú karcagi, tiszafüredi és kunhegyesi festett asztalos bútorok készítését a szövetkezet irányának megformálói nem tartották követendőnek, ezért a szakág művelése kihalt a régióban.¹⁸ A táj talán napjainkig leg-

Kántor Sándor Kossuth-díjas karcagi fazekasmester
(A Hagymányok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeumának Adattárából)

A NIT pályázati, zsűri és muzeális tevékenysége során alapvetően 5 nagy szakág köré szervezte munkáját²⁰ és a Népművelési Intézettel közös kezdeményezésére az 1960-es évek-től megindultak az országos szakági pályázatok az említett 5 nagy szakágban.²¹ A HISZÖV és a NIT folyamatos állami támogatottságát bizonyítja, hogy 1973-ban, a HISZÖV 20 éves fennállása alkalmából a Nemzeti Galériában rendeztek kiállítást, melyet Orutay Gyula nyitott meg.²²

Az 1960-es évekre – jelentős mértékben a munkahelyek által szervezett országjárásoknak köszönhetően – megnövekedett a turisták szuvenír iránti igénye. Ennek kiszolgálásában jelentős szerepe volt a szövetkezetekben készült, a monopól joggal rendelkező, a teljes országot átívelő bolthálózatban²³ értékesített népi iparművészeti tárgyaknak. Ehhez természetesen hozzájárult az autentikusnak tekinthető népművészeti tárgyak hiányának igényét úrként betöltő népi iparművészeti tárgyak etnikus jellege.²⁴ Az 1977-ben műkö-

20 1: Kerámia, 2: Faragás, 3: Hímzés, 4: Szövés, 5: Kismesterség (Egyéb).

21 1963 (Mezőkövesd): Kis Jankó Biri Hímzőpályázat, 1966 (Siklós): Gerencsér Sebestyén Fazekaspályázat (a későbbiekben Országos Fazekaspályázat), 1967 (Balatonlelle): id. Kapoli Antal Országos Faragópályázat, 1967 (Szekeşzárd): Országos Szöttespályázat, 1982 (Budapest): Országos Kismesterség Pályázat. Varga i. m. 2006. 198.

22 Varga i. m. 2006. 199.

23 1975-ben Budapesten 17 üzlet működött, vidéken 43, az üdülöhelyeken pedig 15. Bővebben Kuczka Péter: Háziipari és népi iparművészeti szövetkezetek. Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége–Népi Iparművészeti Tanács, Budapest, 1975. 20.

24 Bodrogi Tibor: A népművészet elvi kérdéseiről. In Varga Marianna-F. Szabó Rózsa (szerk.): Népi iparművészetünk időszerű kérdései. I. Népi Iparművészeti Tanács, Budapest, 1980. 89–96.; 21.

dő 71 népművészeti és háziipari szövetkezet közül 28 főleg népi iparművészeti termékeket állított elő. Termékeik éves értéke meghaladta a 3 milliárd forintot, amelyből 600 millió forintot zsűrizett termékek tettek ki.²⁵

Varga Marianna már a Népművészeti (majd Népművelési) Intézet munkatársaként, az 1950-es években észrevette, hogyha az első generáció, amelynek konkrét gyakorlati fogalmai voltak a népművészetről, népi díszítőművészetről, inaktívvá válik, ez jelentősen megakasztja a szövetkezetek termelési tevékenységét. Ezért a szövetkezeti alkotók számára már 1958-ban megindultak az első tanfolyamok, majd 1970-ig 12 vidéki helyszínen tartottak kihelyezett oktatást a megyei és járási népművészeti felelősöknek. Ezt követően pedig megindult a Népművészeti Akadémia, amely tulajdonképpen szabadegyetemként szélesítette az alkotók és az érdeklődők szakmai felkészültségét.²⁶

Az 1970-es évek második felében a táncházmozgalom mellett újtára indult a Fialatok Népművészeti Stúdiója,²⁷ amely tulajdonképpen a korszak fiatal tehetséges kézműves alkotóit, nagy számban városi fiatalokat tömörítette egy csoportba. A szocialista kultúrpolitikától nem volt teljesen idegen a népművészeti örökség nemzeti kultúrába való integrálásának programja, ezért a csoport ellenzéki felhangjai ellenére mégsem kényszerült földalatti mozgalomként létezni.²⁸ A fiatalok megközelítési szempontból alapvetően két részre oszlottak. Az első felfogás képviselői a népművészet motívumkincsét igyekeztek a Grand Art-ba integrálni, ők főként iparművészek voltak, mások pedig úgy gondolták, hogy még lehetőségük van a klasszikus népművészet keretein belül alkotni. Néhányan, a néprajztudománnyal ellentétben, a népművészetre még mint az 1970-es, 1980-as években előre tekintettek, különös jelentőséget tulajdonítva a szimbólumok használatának. Szintén a mozgalom jellemzője volt az „*őseredeti*”-hez való visszatérés vágya. Egyesek ezt a formák leegyszerűsítésével érték el, mások a magyar parasztsághoz már közvetlenül nem kapcsolódó archaizmusokat kutatták fel. Erre kitűnő példa Vidák Istvánnak és feleségének, Nagy Marinak a nemezkészítés reneszánszát hazánkba is elhozó tevékenysége. Akadt olyan képviselője is a mozgalomnak, aki a hivatalossal – azaz esetünkben a népi iparművészettel – opozícióban e mozgalomra mint a népművészet igazi örökösére tekintett.²⁹ E korai, a népművészeti mozgalom alapjainak lerakásakor megjelenő véleménykülönbség már ekkor deklaráta a napjainkban is jelentkező vitát a népművészet élő mivoltát és mibenlétét illetően. A néprajzkutatók elsősorban történeti, tipológiai, strukturális, illetve funkcionális szempontból tekintettek és tekintenek a *népművészet* terminus technikusra. Azonban a kiépülő alkotói réteg emocionálisan és émiikus szemlélettel tekintett a kérdésre, és esztétikai szempontok szerint határozta meg a *népművészet* kifejezést.³⁰

Az elméleti kérdések mellett a szövetkezeteknek egyre több gyakorlati problémával kellett megküzdeniük, hiszen rendszerük gazdaságilag hanyatlani kezdett. Az 1950-es évektől

25 Nagy i. m. 1980. 86.

26 Varga Marianna: A Népi Iparművészek szakmai képzésének formái. In *Uő. et F. Szabó Rózsa* (szerk.): Népi iparművészetünk időszerű kérdései. I. Népi Iparművészeti Tanács, Budapest, 1980. 115–124. Jelenleg terjedelmi okokból nincs lehetőségem a Népművelési Intézet keretein belül a későbbiekben meginduló szakkörvezetői képzésekre bővebben kitérni. Erről bővebben ld. *Beszprémy Katalin*: Iskolai és iskolán kívüli képzések a népi kézművesség területén. *Agria XL*. 2004. 467–476.

27 Ezek összefüggéseiről ld. *Fülemile* i. m. 2018. 56–57. Valamint *Juhász Katalin*: Tánc házi folklorizmus kutatás. *Folkmagazin III*. (1996) 8.

28 Szilágyi i. m. 2005. 325.

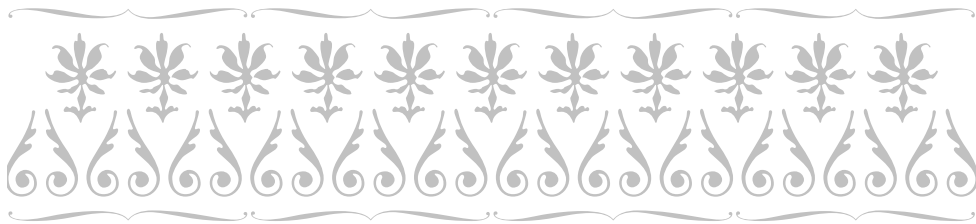
29 Uo. 326.

30 Bővebben *Szulovszky János*: Búcsú a népművészettől. In *Uő. et Czövek Judit* (szerk.): Közvetítő. Tanulmányok Hoppál Mihály 75. születésnapjára. Magyar Vallástudományi Társaság, Budapest, 2017. 239–256.; 239. Valamint *Verebélyi Kincső*: Korok és stílusok a magyar népművészetben. *Osiris*, Budapest, 2002. 25–35.

a szövetkezeti dolgozók biztos havi bevételben és megfelelő anyagi megbecsülésben részesültek. Az 1970-es évek kedvező pénzügyi mutatói 1980-ig folyamatosan növekedtek. 1980-ban a népművészeti és háziipari termelés 5,4 milliárd forint termelési értéket hozott létre, amelyből 600 000 forint zsúrizett népi iparművészeti termékek értékesítéséből folyt be. A szövetkezetek 56 000 dolgozót foglalkoztattak. 1981-től a változó piaci viszonyok okán fokozatosan nőttek a termelési költségek. Exportértékesítés szempontjából a rubel relációjú export 2%-al növekedett, azonban a nem rubel relációjú export 10%-al csökkent. A hazai értékesítési mutatók is évről évre folyamatos romlást mutattak a 23%-os általános forgalmi adó alól való mentesítés ellenére. A szövetkezetek jövedelmezősége 1980-ban még 12,2% volt, amely 1983-ra 8,7%-ra esett vissza.³¹ A szövetkezeteknek az alapbérrel (mely ekkor 1200 forint volt) nem rendelkező bedolgozótól, számos alapító tagtól kellett megválnia, főként azon asszonyoktól, akik számára a szövetkezeti tevékenység részfoglalkozás volt, mellette gyermekeiket, idős hozzátartozóikat látták el.³²

A HISZÖV 1982-es megszűnése utáni években több jogutódja alakult (Népi Iparművészeti és Háziipari Szövetkezet Társulása, Népi Iparművészeti Szövetkezetek Egyesülete, Országos Háziipari Szövetség), ám sem a szövetkezetek, sem a központi szerv nem bizonyult az ezredfordulónál tovább fenntarthatónak.³³ A Népi Iparművészeti Tanács a Magyar Művelődési Intézet keretei közé került, 2004-től pedig a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztályaként működött. Az osztály 2015-ben kettéoszlott, ma a Népi Iparművészeti Osztály a zsúritevékenységgel, a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum pedig a NIT műtárgyállományának megőrzésével, valamint a kortárs népi iparművészet bemutatásával és dokumentálásával foglalkozik. A korábban a szövetkezetekben bedolgozóként működő alkalmazottak a szövetkezetek megszűnése után szinte teljesen kiszorultak a szektorból, a tehetségesebb alkotók önálló vállalkozásba vágtak, de egzisztenciális szempontból labilis helyzetbe kerültek. Minden igyekezet ellenére sem minőségellenőrző szervüknek, a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztályának, sem ernyőszervezetüknek, a Népművészeti Egyesületek Szövetségének nincs lehetősége számukra az állandó egzisztenciális biztonságot nyújtani, úgy, mint korábban azt egy háziipari szövetkezet tette.

Ament-Kovács Bence

31 *Lendvai István*: Gazdaságunk és a népi iparművészet. In *Balassa M. Iván* (szerk.): Népi iparművészetünk időszzerű kérdései. II. Népi Iparművészeti Tanács, Budapest–Pécs, 79–86.

32 *Báder Miklósné*: Gazdasági és társadalmi problémák a háziipari és népművészeti szövetkezeteknél. In *Balassa M. Iván* (szerk.): Népi iparművészetünk időszzerű kérdései. II. Népi Iparművészeti Tanács, Budapest–Pécs. 87–91.; 88.

33 *Varga* i. m. 2006. 205.

2019/3

HONISMERET

A HONISMERETI SZÖVETSÉG FOLYÓIRATA

XLVII. ÉVFOLYAM

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

Himnusz

Háziipar, népi iparművészet

HONISMERET

XLVII. évfolyam, 3. szám
2019. június

Kiadja a HONISMERETI SZÖVETSÉG
1088 Bp., Múzeum krt. 14–16.

FELELŐS KIADÓ:
DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA
elnök

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:
ANDRÁSFALVY BERTALAN
BARTHA ÉVA
DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA
FEHÉR JÓZSEF
GÁLNÉ JÁGER MÁRTA
HALÁSZ PÉTER
HÁLA JÓZSEF, KOVÁCS GERGELY
KOVÁTS DÁNIEL
SELMECZI KOVÁCS ATTILA
SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN

SZERKESZTI:
HÁLA JÓZSEF
SZERKESZTŐSÉG:
Budapest V., Magyar u. 40.
Levelezési cím: 1370 Budapest, Pf. 364
Tel/fax: +36 1 327 7761
Internetes elérési cím: www.honismeret.hu
INDEX 25387
E-mail: honismeret25@gmail.com

Megjelenik
az **Emberi Erőforrások Minisztériuma,**
a **Magyar Művészeti Akadémia,**
a **Magyar Nemzeti Múzeum,**
a **Nemzeti Kulturális Alap**
és az **Anyanyelvpolók Szövetsége**
támogatásával.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely
postáján, a hírlapot kézbesítőknél,
www.posta.hu WEBSHOP-ban
(https://eshop.posta.hu/storefront/),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon +36 1 767 8262 számon, levélben
a MP Zrt. 1900 Budapest címen.
Külföldre és külföldön előfizethető
a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu
WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest, +36 1 767 8262,
hirlapelofizetes@posta.hu
Belföldi előfizetési díjak:
egy évre 2520 Ft, fél évre 1260 Ft

Arculat: Farkas Anna
Technikai szerkesztő: Geiger Annamária
Nyomdai munkák: Opticult Bt., mondAT Kft.
ISSN 0324-7627 (nyomtatott)
ISSN 1588-0672 (online)

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI

Ament-Kovács Bence néprajzkutató,
MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest
Bajcsiné Forgó Éva tanár, Szeged
Bene János, Dr. történész, ny. múzeumigazgató,
Jósa András Múzeum, Nyíregyháza
Bihari Nagy Éva, PhD. néprajzkutató, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem BTK Néprajzi Tanszék, Debrecen
Bodó Imre agrármérnök, helytörténész, Dombóvár
Csoma Zsigmond, DSc. etnográfus, egyetemi tanár,
Kisoroszi
D. Rác Magdolna, PhD. irodalomtörténész-főmuzeológus,
Jósa András Múzeum, Nyíregyháza
Dabóczy Ákos, Dr. ny. muzeális gyűjteményvezető,
Kismaros Sváb Muzeális Gyűjtemény, Kismaros
Ferencz Győző újságíró, helytörténész, Zalaegerszeg
Filep Antal etnográfus, Budapest
Gerencsér Péter, PhD. egyetemi adjunktus, Budapest
Hajdu Hajnalka könyvtárkezelő, pedagógus, Székesfehérvár
Hála József, Dr. etnográfus, Budapest
Halász Péter ny. főtanácsos, Gyimesközéplak
Holmár Zoltán történész, Jósa András Múzeum, Nyíregyháza
Jánosi Melinda geológus, főmuzeológus,
Magyar Természettudományi Múzeum, Ásvány- és Kőzettár,
Budapest
Kispál Judit tanár, Szeged
Kiss Jenő, Dr. akadémikus, professor emeritus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
Kissné Kovács Adrienne, Dr. etnográfus, magyartanár,
szakíró, Budapest–Debrecen
Kondorosy Szabolcs régész, Budapest
Kovács Ferenc, Dr. polgármester, Nyíregyháza
Kulcsár Beáta történész, doktorandusz,
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
Kührner Éva, Dr. elnök, Bessenyei Társaság, Nyíregyháza
Ménes András, PhD, MBA. közgazdász, Budapest
Mihalovicsné Lengyel Alojzia, PhD. ny. egyetemi docens,
Budapest
Novák László Ferenc, DSc. néprajzkutató, történész,
geográfus, Nagykovács
Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna történész,
ny. gimnáziumi tanár, Makó
Péter I. Zoltán helytörténész, szerkesztő, Nagyvárad
Rémiás Tibor, PhD. történész-muzeológus, múzeumigazgató,
Nyíregyháza
Ricz Péter régész, ny. főmuzeológus, Szabadka
Riczu Éva könyvtáros, Kállay Gyűjtemény, Nyíregyháza
S. Lackovits Emőke, Dr. néprajzkutató, ny. főmuzeológus,
Veszprém
Sallai József, Dr. történész, ny. főiskolai docens, Nyíregyháza
Somogyváry Ákos karnagy, az Erkel Ferenc Társaság elnöke,
Budapest
Szabó Géza, Dr. történész, Nyíregyháza
Tölgyesi József, Dr. főiskolai docens, Veszprém
Valentyik Ferenc helytörténész, Dabas

A borítón:
Nyíregyháza főtere, *Keipert László olajfestménye, 1921*
(Jósa András Múzeum, Képzőművészeti gyűjtemény)